

Прилог библиографији

ПРИЛОЗИ ИЗ ИСТОРИЈЕ ПОМОРСТВА БОКЕ КОТОРСКЕ И ЦРНЕ ГОРЕ У „ЈАДРАНСКОЈ СТРАЖИ“

Сплит, 1923—1941¹⁾

У току свог дугогодишњег излагања, између два свјетска рата, Јадранска стража доносила је повремено и разноврсне прилоге из бококоторске поморске прошлости. Како до данас још није цјеловито обрађена поморска прошлост Боке и Црне Горе, приказ прилога у Јадранској стражи биће својеврсни допринос тој теми, као и стварању комплетне библиографије о општој историји Боке Которске, тим више што је највећи дио монографија и чланака ове природе написаних између два свјетска рата управо објављен у овом мјесечнику.

Прилози о животу и раду појединих бокелских помораца најбројнији су и обилују са доста података, и то не само биографског карактера него и од општег значаја за културну историју Боке Которске.

А. Милошевић (*Марко Мартиновић и руски кнезови и бољари*, XIII/2, стр. 61—62), описује наутичко школовање питомаца Петра Великог код Марка Мартиновића, познатог перашког поморског педагога. Приказана су и Мартиновићева пјесничка дјела у којима он описује савремене догађаје у Боки Которској, нарочито пјесма о освајању Херцегновог од Турака 1687. На крају прилога дат је и детаљан опис слике М. Мартиновића на којој је он приказан заједно са руским ученицима, као и транскрипција натписа на тој слици. У прилогу *Руски адмирал Мато Змајевић* (XIII/8, стр. 315—319 и XIII/9, стр. 368—372) исти аутор објављује прилично опширну биографију тог знаменитог Пераштанина, који се истакао у руској флоти у вријеме Петра Великог и Катарине I. У овом прилогу наилазимо и на податке о Змајевићевом савременику, познатом племићу и силедији Вицку Бујовићу, у чије убиство је био умijeшан и М. Змајевић и због тога био приморан да напусти Пераст. У прилогу *Браћа Марко и Јозо Ивановић из Доброте* (XV/2, стр. 49—52), А. Милошевић износи јуначке подвиге браће Ивановић у два сукоба са много надмоћнијим триполиским гуса-

¹⁾ I/1923, II/1924, III/1925, IV/1926, V/1927, VI/1928, VII/1929, VIII/1930, IX/1931, X/1932, XI/1933, XII/1934, XIII/1935, XIV/1936, XV/1937, XVI/1938, XVII/1939, XVIII/1940, XIX/1941.

рима у грчким водама средином XVIII стољећа. За ове побједи браћа Ивановић били су проглашени од венецијанске владе витезовима св. Марка. У прилогу Паво Ђ. Каменаровић (XVII/5, стр. 184—186) исти аутор даје биографске податке о П. Каменаровићу из Доброте, једном од најбогатијих бродовласника и трговаца у Боки, који је живио у XVIII стољећу и био више година начелник Добротске општине.

П. Шеровић (*Тома Ђуров Милиновић из Мориња, Карађорђево артиљерско војвода*, VI/12, стр. 376) описује учествовање Т. Милиновића у Првом српском устанку, а помиње и његове пјесме о Првом српском устанку.

Н. Луковић (*Пут око свијета капетана Ивана Визина* (1852—59), VII/3, стр. 77—80), са доста података излаже пловидбу око земље кап. Визина са Прчања на његовом једрењаку „Сплендид“.

А. Милошевић (*Мато Мрша*, XIV/10, стр. 405—406). М Мрша, родом из Пераста, последије учествовања од седам година у Грчком устанку 1821—29, бави се поморством, а средином прошлог стољећа постаје професор на задарској Поморској школи. Када је 1858 отворена Поморска школа у Херцеговном, постаје њен први наставник и у том звању остаје све до 1872, када се због старости повукао у пензију.

Д. (*Милош И. Вукосовић, поморски архитект Аргентине*, III/3, стр. 75). Овај Бокелј истакао се у Аргентини као оснивач највећег паробродског друштва „La Pletense“ и као конструктор многих великих бродова. Живио је у другој половини прошлог стољећа. Аргентинска штампа назвала га је у чланцима поводом његове смрти 1908 препородитељем аргентинске трговине и најбољим поморским архитектом Јужне Америке.

Историска прошлост појединих мјеста у Боки Которској обрађена је у неколико прилога.

А. Милошевић (*Херцеговци поводом 250-годишњице ослобођења од Турака*, XVI/2, стр. 48—50) опширно приказује, на основу података из Задарског архива, заузеће Херцеговог 1687 од стране Венеције. Осврће се и на пјесму Марка Мартиновића о освајању Херцеговог, коју је овај написао под псеудонимом „Conte di Combur“.

П. Шеровић (*Прва српска закладна поморска школа у Србини крај Херцеговога*, IV/8, стр. 178—181). Од завјештане имовине трију херцеговских добротвора било је могуће 1858 отворити поморску школу у Херцеговном. Аутор се осврће на прве правилнике школе, који су се по захтјеву аустријских власти морали мијењати. Такође је дата и биографија првог наставника те школе Мата Мрше. Иако је о самом раду школе дато доста података, ипак су неки битни моменти, нарочито сметње са службене стране, остали недовољно објашњени.

А. Милошевић (*Доброта*, IV/7, стр. 154) даје кратки преглед прошлости Доброте, са нарочитим акцентом на задња два и по стољећа, тј. од 1704 када је подигнута на степен комуни-тади, па до најновијег доба. Доброта је своју кулминацију до-живјела почетком XIX стољећа. Француска окупација, а касни-је банкротство аустриске државне благајне 1818 и на крају велики порези и конкуренција паробродарства, уништили су њено богатство.

. (*Улога Доброте у нашем поморству — пригодом 70-годи-шњице осnutка „Славјанске читаонице“*, X/5, стр. 158—159). Ве-лики дио овог прилога садржајно је сличан горњем Милошеви-ћевом прилогу о Доброти. Нови моменат, који се овдје износи, јесте осврт на оснивање „Славјанске читаонице“ 1862. Дјелање читаонице обустављено је од стране аустриских власти 1914, а њен претсједник је интерниран. О самом значају читаонице ско-ро ништа се не износи.

На цјелокупну историју Боке Которске или на поједине догађаје односи се већи број прилога, од којих се неки истичу својим интересантним поставкама.

П. Шеровић (*Бока Которска, историска студија*, III/1, стр. 8—10; 2, стр. 38—40; 3, стр. 65—67; 4, стр. 89—90; 5, стр. 122—124) приказује историјат појединих мјеста у Боки почевши од уласка у залив па све до Будве. За свако поједино мјесто дати су најважнији моменти из његове прошлости, или подаци из исто-ријата црква или појединих обитељи. По својој природи овај прилог је научно-популарног карактера. У прилогу *Бока кроз вјекове — приказ прве културно-историске изложбе Боке Ко-торске* (XIII/2, стр. 57—60; 3, стр. 94—98) исти аутор приказује експонате на изложби Народног универзитета у Котору 1934. Уз опширни опис експоната дат је и њихов историјат. Били су изложени споменици и предмети историски и црквени, ста-ринске књиге, дипломе, одијела, предмети из поморског живота, оружје, народна одијела, женски ручни рад и старинско по-кућство, који спадају у широко раздобље прошлости Боке све од римског па до најновијег доба.

А. Дабиновић (*Бока Которска и проблем Јадрана*, XVIII/7, стр. 267—269). Ово је веома оригиналан прилог по својим постав-кама, које нажалост не могу издржати озбиљнију критичку ана-лизу. Не могу се никако прихватити ове поставке импровизо-ване *ad hoc*, које су имале да докажу извјесне криве претпо-ставке. Водич, који је персиски краљ Дарије дао да се изради, описује Боку као проширено ушће једне велике ријеке. Држећи се ове претпоставке, аутор закључује да је у једном од потреса између IV стољећа прије н. е. и VI ст. н. е. рисанска ријека на-просто ишчезла. Ова поставка се у потпуности коси са геоло-шким налазима, по којима су се посљедња велика земљишна помјерања збила на крају леденог доба, тј. у сваком случају да-

леко у предисторији. Такође се не може прихватити поставка о неком историском континуитету између Посавине и Котора због тога што се већ у III стољећу спомиње у Међумурју племе *Catharensos*, што се још данас налази у том крају Котор-Варош и што је постојао још један Котор у Босни, дакле на путу између ова два Котора. Такође је неприхватљива и поставка о органској вези између најјужнијег приморја и Посавине, јер, по Дабиновићу, „лонгитудинарни планински зид сачињава опраду, која је увијек одвајала Далмацију од Истока“. Утолико је чудноватије што сам аутор не увиђа нелогичност ове премисе, када сам констатује, у даљем излагању историјата Боке, процват Котора за вријеме његовог склопа са директном позадином у вријеме државе Немањића, која се налазила управо преко тога „лонгитудинарног планинског зида“.

А. Бубнов (*Адмирал Сењавин*, X/3, стр. 84—85) у краћој биографији руског адмирала Сењавина највише простора дао је Сењавиновим акцијама у Боки у годинама 1806—07.

П. Шеровић (*Енглеска флота и Народна влада у Боки Которској 1813 и 1814*, IV/9, стр. 199) у краћем пригодном чланку евоцира догађаје из 1813—14.

С. Штејн (*Путовање руских научника по Далмацији*, XII/1, стр. 21—24). На свом путу по Далмацији 1841 Срезњевски и Прајс пропутовали су кроз Херцеговину и Котор. У писмима родбини описују своје импресије са путовања без икаквих података важних за историју, уколико је Штејн изнио цијели садржај тих писама.

П. Шеровић (*Пред 60-годишњицу Кривошијског устанка*, VI/12, стр. 386—387) у овом пригодном чланку описује устанак који је букнуо као посљедица војачења, а још више се распламсао након грубих поступака појединих претставника аустријских војних и цивилних власти.

Поморство Боке, у ужем смислу, обрађују само четири прилога:

М. Висковић (*О Бокелској морнарици*, II/8, стр. 203—205) доноси изватке из писма свога стрица Алвиза, које је писмо у цјелости објавио други стриц Франо у *Storia di Perasto*, Трст 1898, а које је написано поводом Gelcich-еве књиге *Storia documentata della Marinerezza Bocchese*. Алвизо Висковић сматра да Которска морнарица није никада имала назив Бокелске морнарице, да адмирал Которске морнарице није никада имао јурисдикцију или какву власт над Општином перашком и да Пераст и Пераштани нијесу никада били приморани да буду саставни дио Которске морнарице.

А. Милошевић (*О поморским школама у Боки Которској*, XVI/10, стр. 411—412), последице кратког осврта на приватне поморске школе у Перасту и Котору у XVII и XVIII стољећу

и на приватне школе на Топлој и Прчању, прелази на опширнији приказ рада јавних поморских школа у Котору и Херцегновом из XIX стољећа.

П. Шеровић (*Бокелски капетани и њихови бродови крајем XVIII и почетком XIX века*, X/7, стр. 235—238) објављује попис свих патентираних поморских капетана у Боки Которској у години 1790, попис капетана и њихових бродова састављен по општинама из 1807, као и статистику бродова из 1809. Ова посљедња статистика објављена је према прилогу А. Милошевића у Вјеснику Државног архива у Загребу из 1925. У прилогу *Један попис бокелских помораца из г. 1832* (V/1, стр. 19—20) исти аутор доноси дио чланка из Летописа Матице српске из 1832 у којем је објављен попис помораца православне вјере у Боки Которској. Сви ови подаци у овом, и у горњем прилогу, дати су скоро без икаквог коментара.

На црногорску поморску прошлост односе се само три прилога.

Г. Новак (*Насељавање отока средње Далмације у новом вијеку* (XVI/5) у првом поглављу овог прилога осврће се на средњовјековне привилегије Паштровића. Паштровићи су приликом прихватања млетачке власти 1423 тражили да им се признају њихове старе привилегије на које су били веома поносни и тврдили да потичу чак од римских царева. Ове привилегије су разни дуждеви више пута наново потврђивали, а 1655 успјели су да постигну признање млетачке владе да буду ослобођени свих увозних и извозних царина на својој територији, у Венецији или било којем граду Републике.

И. Калуђеровић (*Из историје црногорског бродовља*, V/11, стр. 322). При другом заузећу Улциња 1880 Улцињани су имали 145 једрењака. Улцињски капетани пријавили су бродове црногорским властима и замолили владу да им да заставе. Влада, преко гувернера војводе Симе, на основу чијих биљежака је и написан овај прилог, пошаље им српску тробојницу са бијелим крстом у средини. На тражење улцињских капетана ова застава убрзо је замијењена новом без крста.

П. Верона (*Трговачке луке Боке Которске и Црногорског Приморја*, XVIII/2, стр. 49—51), послије кратког приказа развоја поморства у овим крајевима, даје податке о промету бродова у Зеленици, Котору, Рисну, Бару и Улцињу, са статистичким подацима за 1936—38 годину.